

Μια διαφορετική βιβλιοκριτική με τη ματιά του εικαστικού: το νέο βιβλίο του Μισέλ Φάις για ανθρώπους που μιλούν πολύ επειδή φοβούνται να σωπάσουν αναλύεται εις τα εξ'ων συνετέθη, δηλαδή στις πρωταρχικές του εικόνες

Ο συγγραφέας γράφει με το ψαλίδι

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΟΡΡΗ

Σαν ζωγράφος που σκέφτεται εικόνες, βρήκα τη χαρά μου στο τελευταίο μυθιστόρημα του Μισέλ. Διαβάζοντας τις ακριβείς ενδυματολογικές λεπτομέρειες και τη μανιώδη περιγραφή των προσώπων, σχεδόν ζωντάνευαν μπροστά μου πριν αρχίσουν ακόμα

Πίσω από τα σπαράγματα νιώθει κανείς πως βρίσκεται μια σκέψη που τα δόμησε, που τα οργάνωσε, που τα συνάρμοσε με τέχνη

να μιλούν. Γιατί μιλούν, ενίοτε πολυλογούν, μονολογούν, διαλέγονται, συχνά βουλιάζουν σ' ένα παραλογικό.

Τι κι αν βρίσκονται στο Τελ Αβίβ, στη Λιέγη ή στη Βομβάη ή στο Τόκιο; Λίγο ενδιαφέρει. Ούτε πώς λέγονται ενδιαφέρει – άλλωστε δεν το μαθαίνουμε ποτέ, αλλά δεν μας κινεί και την περιέργεια. Ξέρουμε μόνο με ακρίβεια την ηλικία τους, το χρώμα των μαλλιών τους ή των ρούχων τους. Εξηντάρη με κυπαρισσί φουστάνι σε υπερωκεάνιο ανοικτά της Πολυνησίας· πεννητάρης, με μαύρη εφαρμοστή βελούδινη στολή πάνω σε ζύλινο αλόγο, στη Βοστώνη· γυμνή εικοσάχρονη μπροστά σε καθρέφτη στη Λιέγη· τριανταπεντάρης με πεταχτά αφτιά σε ταράτσα ξενοδοχείου στο Ταλίν· άντρας γύρω στα σαράντα κάτω από μια μπανανιά στο Μαρόκο· οκτάχρονος με φανέλα του Νεϊμάρ, έξω από σουπερμάρκετ στο Ρίο. Διάσπαρτοι. Μοναχικοί. Ανά τον πλανήτη. Κι όμως τους βλέπουμε μπροστά μας, τους ακουμπάμε. Μόνο που πάντοτε κάτι αλλόκοτο ή γκροτέσκο χαρακτηρίζει αυτή την εικόνα – κάτι που μας φέρνει στον νου τις φωτογραφίες της Νταϊάν Αρμπούς. Άλλοτε, λιγότερες φορές όμως, νομίζεις πως βγαίνουν, αποσπώνται από κάποιο πίνακα του Οτο Ντιξ. Γενικώς νομίζεις κανείς πως περιηγείται μουσείο με πίνακες. Πηγαίνοντας από τον έναν στον άλλον. Στην αρχή παραμένουν ασάλευτοι και ξαφνικά ζωντανεύουν, κινούνται.

Ερנסτ και Μπος

Γιατί είχα αυτήν την αίσθηση; Προσπάθησα να καταλάβω κι εγώ. Η απάντηση δεν είναι εύκολη. Νομίζω πως έχει να κάνει με την επilogή των στοιχείων. Φαινομενικά δεν υπάρχει κάτι το ακραίο, το τερατώδες, το διαστρεβλωμένο. Τουναντίον η πραγματικότητα είναι παρούσα, υπερβολικά παρούσα. Αλλά η ματιά του δημιουργού πάνω σ' αυτήν επιλέγει και συμπαραθέτει αυθαίρετα διάφορα στοιχεία. Κι εδώ νομίζω βρίσκεται η απάντηση. Η αυθαίρετη αυτή

συγκόλληση ρεαλιστικών στοιχείων αντλημένων από την πραγματικότητα της πραγματικότητας οδηγεί εν τέλει στην άρνηση της πραγματικότητας. Το βλέπουμε αυτό στα κολάζ του Μαξ Ερνστ, αποθεώνεται στα έργα του Ιερώνυμου Μπος.

Κολάζ

Είπα κολάζ και θέλω να σταθώ σ' αυτήν τη λέξη. Συνεχώς είχα την εντύπωση, όχι μόνο βέβαια σ' αυτό το βιβλίο του Μισέλ, αλλά και σ' άλλα βιβλία παλαιότερα, πως βρίσκομαι μπροστά σε βιβλία που τα δέσαν αυθαίρετα, παράταιρα· σαν να θέλησε ο βιβλιοδέτης να περιπαιξεί τον αναγνώστη και δεν σεβάστηκε την αριθμηση των σελίδων.

Βεβαίως, δεν συνέβη αυτό. Απλώς ο συγγραφέας γράφει με ψαλίδι. Εξηγούμαι. Φαινομενικά διαβάσεις μικρές ιστορίες, στιγμιότυπα· μια εικόνα μόνον, μια φράση μόνον. Σπαράγματα. Πίσω από αυτά όμως τα σπαράγματα νιώθει κανείς πως βρίσκεται μια σκέψη που τα δόμησε, που τα οργάνωσε, που τα συνάρμοσε με τέχνη. Δεν είναι τυχαίες κουβέντες, ούτε τάχα διάλογοι αβίαστοι που μιμούνται τη ζωή. Είναι έργο κάποιου που έχει επινοήσει και επεξεργαστεί με ακρίβεια αυτό που τον ερεθίζει, αυτό που τον καίει. Αυτό είναι το ύφος του. Πράγμα δύσκολο που απαιτεί προσπάθεια, δουλειά. Και αν. Τον φαντάζομαι τον πιο αδυσώπητο λογοκριτή του έργου του. Σχεδόν μ' ένα ψαλίδι στο χέρι. Να κόψει, να κόψει, να κόψει. Χάρη μιας μεγαλύτερης πυκνότητας, με το σκεπτικό ότι όσο σμιλεύεται η φόρμα τόσο πολλαπλασιάζεται η έντασή της.

Ετσι έχουμε αυτήν την παράθεση, τη συρραφή των θραυσμάτων, το κολάζ. Θυμίζω πως κάποια από τα πρώ-

Αυτοπροσωπογραφία

Με τη μεταμφίεση νιώθει πιο ελεύθερος

Πιστεύω ότι ο Φάις σχεδίασε, έγραψε μια αυτοπροσωπογραφία. Αυτός είναι ο βασικός ήρωας του βιβλίου κι εδώ κι εκεί κι αλλού. Απλώς μεταμφιέζεται, όπως η Σίντι Σέρμαν στις φωτογραφίες της. Πότε σε γυμνό αγόρι στην μπανιέρα, πότε σε δεκαπεντάχρονο με στολή βρικολάκα, πότε σε

τυφλή έφηβη Γιαπωνεζούλα, πότε σε άντρα σε αναπηρικό καρότσι, πότε σε νεκρό που παραληρεί και πάει λέγοντας. Καλυπτόμενος πίσω από τη μεταμφίεση νιώθει πιο ελεύθερος να μιλήσει για όλα αυτά που τον αναστατώνουν, για όλα αυτά που αγνοεί.

τα κολάζ στην τέχνη ήταν αυτά του κυβισμού. Του κυβισμού που θέλησε να μιλήσει πιο ουσιαστικά για την πραγματικότητα, μη στεκόμενος στο εξωτερικό περιβλήμα των πραγμάτων. Εσπασε, έθραυσε, τεμάχισε λοιπόν τα πράγματα και τα αναδόμησε επιδιώκοντας μια ολική και πολυπρισματική προσέγγιση.

Κάτι παρεμφερές γίνεται κι εδώ. Ας μη σπεύσει λοιπόν κάποιος να εγκαταλείψει το βιβλίο βρίσκοντάς το παράλογο, ασυνάρτητο ή αστειό. Υπάρχει βέβαια μεγάλη αίσθηση του χιούμορ. Αλλά και της θλίψης και πολλών άλλων μόλις διακρινόμενων αισθημάτων. Συνεχώς είχα την αίσθηση πως διαβάζω κάτι πολύ ποιητικό, με μια εσωτερική μουσική σύνδεση που διαπερνά όλα τα μέρη. Νόμιζα πως έβλεπα σκηνές από το εμβληματικό φιλμ του Μπέλα Ταρ, που στην Ελλάδα ήρθε με τον τίτλο «Το κολαστήριο». Οπου σε μια αργή αλληλοδιαδοχή εξαιρετικά υποβλητικών εικόνων λίγοι άνθρωποι δρουν και μιλούν σαν να υποβοηθούν.

Ετσι και στο βιβλίο. Σχεδόν όλο το βιβλίο είναι μια ζωντανή ομιλία, ή μάλλον πολλές, αλλά και στικομηθίες και μονόλογοι, που δεν ξέρεις αν λέγονται από ανθρώπους που ονειρεύονται ή όχι. Σε αυτήν την αποθέωση της ομιλίας δεν μπορείς να μη σταθείς. Με αδημονία διαβάσεις τη σύντομη, ακριβή, συχνά παιγνιώδη εισαγωγική περιγραφή για να ακούσεις την κουβέντα τους. Κι όταν ακούσεις αρκετά, πιθανόν να κοντοσταθείς και να σκεφτείς ότι μιλούν τόσο ή έτσι, όχι για να πουν κάτι, να φανερώσουν κάτι, να μοιραστούν κάτι, αλλά γιατί, ενδεχομένως, φοβούνται να σωπάσουν.

Ψυχανάλυση

Δεν ανέφερα τίποτα για την ψυχανάλυση. Αυτή η εμπειρία του συγγραφέα, μακροχρόνια εμπειρία, έδωσε το έναυσμα για τη συγγραφή του «Από το πουθενά». Διστάζω να αναφερθώ σ' αυτήν λόγω του ότι τυγχάνω κι ο ίδιος ψυχαναλυόμενος σε εξέλιξη. Δυο κουβέντες θα πω μόνον.

Μοιραίως η ψυχαναλυτική διαδικα-

σία, αποσπασματική από τη φύση της κι επαναληπτική καθώς είναι, οδηγεί σε συμπεράσματα λίγο ακαθόριστα στην αρχή θα έλεγα που πιθανόν να θυμίζουν θραύσματα, ευρήματα αρχαιολογικής σκαπάνης. Μυστηριώδη στην αρχή και ακαθόριστα απαιτούν τη σύνδεση με άλλα προγενέστερα ή μεταγενέστερα για να λάβουν πληρέστερο νόημα, χωρίς βέβαια να στερούνται αυτά καθαυτά σε αξία και ομορφιά.

Η διαδικασία είναι αυτή της ενδοσκόπησης, της αναδρομής, της βύθισης. Ευτυχώς ο συγγραφέας δεν έπεσε στην παγίδα, δεν περιορίστηκε στο να γράψει έναν διάλογο μεταξύ του αναλυόμενου και του ψυχαναλυτή. Δεν παγιδεύτηκε σ' αυτή την απόλαυση που θα τον περιόριζε. Η ψυχανάλυση όμως ως διαδικασία είναι παρούσα, ισχυρά παρούσα, στη μορφή του βιβλίου, του υπαγόρευσε θα 'λεγα τη μορφή: την παράθεση αποσπασμάτων, ονείρων, διαλόγων, παραληρημάτων.

Το κείμενο βασίζεται σε εισήγηση στο Βιβλιοπωλείο Πλειάδες (στις 25 Ιανουαρίου). Ο ζωγράφος Γιώργος Ρόρρης παρουσίασε εκεί το μυθιστόρημα του Μισέλ Φάις «Από το πουθενά» μαζί με την ψυχαναλύτρια Αριέλα Ασερ και τον κριτικό λογοτεχνίας Αριστοτέλη Σαΐνη.

Μισέλ Φάις
ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΥΘΕΝΑ

Εκδ. Πατάκης, 2015, Σελ. 211
Τιμή: 11,50 ευρώ